

Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış

Doç. Dr. Aydın Usta*

Özet

Kamu politikaları, yaşanan toplumsal sorunlarla ilişkili olarak hükümet tarafından alınan kararlara rehber niteliğindeki ölçüt, değer ve genel ilkelerdir. Bu bağlamda çalışmanın genel amacı, kamu politikaları analizi konusunda temel bilgiler vermek; çağdaş ve geleneksel yaklaşımlar çerçevesinde kamu politikalarının oluşum sürecini incelemektir.

Çalışmada öncelikle, kamu politikaları analizi çerçevesinde izlenmesi gereken ilkeler, analiz evreleri, politika hazırlama/uygulama biçimleri ve kurumların süreçteki rolü ele alınmaktadır. Daha sonra ise sorunlara çözüm üretmek amacıyla oluşturulması gereken kamu politikalarına bir çerçeve çizilmektedir.

Çalışmada kuramsal yaklaşımlar söz konusu olduğu için yöntem olarak dolyalı araştırma yöntemi benimsenmiş ve bu çerçevede yerli ve yabancı kaynaklar taranmıştır. Bu yöntem paralelinde de içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Kamu politikaları analizinde önemli bulunan üç kuram çerçevesinde ortaya konulan (*Süreç Yönetimi*, *Ağ Yönetimi* ve *Referans Modeli ve Bilişsel Yaklaşım*) temel ilke ve kurallar ise bu çalışmanın önemli bulgusal sonuçlarıdır.

Anahtar Sözcükler: Kamu Politikaları, Kamu Politikaları Analizi, Süreç Yönetimi Yaklaşımı, Ağ Yönetimi Yaklaşımı, Referans Modeli ve Bilişsel Yaklaşım.

Abstract

Public policies are the criteria, values, and general principles, which are the guidelines to decisions made by the government in accordance with current social problems. In this respect, the main objective of this study is to give information about the basics of public policy analysis and examine emerging processes of public policy with the framework of contemporary and conventional approaches.

* İÜ İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Tel: 05380455554; aydin.usta@inonu.edu.tr

In this study, particularly the principles which should be followed with the public policy analysis framework, analysis phases, policy preparation/implantation and the role of the organizations in the process will be discussed. Aftermath, a framework will be drawn to produce necessary solutions for public policies.

As theoretical approaches are the subjects in this study, indirect research method was adopted and in this framework both the national and foreign sources about the topic were scanned. In accordance with this method, content analysis technique was utilized. Within the framework of the three theories, which are significant for public policy analysis (*Process Management, Network Management, and Reference Model and Cognitive Approach*), basic principles and rules presented in this study are important evident results.

Key Words: Public Policies, Public Policies Analysis, Process Management Approach, Network Management Approach, Reference Model and Cognitive Approach.

Giriş

Örgütlenmiş her topluluk, amaçları çerçevesinde faaliyette bulunmak ve hedeflerine ulaşmak amacıyla çeşitli kararlar almak yükümlülüğündedir. Devlet de örgütlenmiş bir yapı olarak kamu hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla çok sayıda karar alır. Diğer yapıların kararlarından ayırmak için devlet nezdinde alınan bu kararlar, kamu politikaları olarak adlandırılmaktadır.¹ Anderson'a göre kamu politikaları bir takım kuruluş veya kişilerin bir sorunu çözmeye izledikleri amaçlı hareketler bütünüdür.² Başka bir ifade ile kamu politikaları kamu yönetiminin (hükümet, kamu kurum ve kuruluşları) kamu hizmetleriyle ilgili yapmayı ya da yapmamayı seçtiği yol, yöntem, strateji, faaliyet ve benzeri çalışmaların tamamını ifade etmektedir.³ Thoenig'e (1985) göre ise kamu politikaları bir veya birden çok kamu otoritesinin kendine özgü eylem programlarıdır.⁴

Kamu politikaları devletin eylemlerinin odağında yer alan ve önem arz

¹ Mustafa Biçer ve Hakan Yılmaz, "Parlamentonun Kamu Politikası Oluşturma ve planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Yasama Dergisi*, 13. s. 48.

² Hasan Hüseyin, Çevik "Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye açısından Bir Değerlendirme", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, Haziran 1998, S: 103-112.

³ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, *Kamu Politikası*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s.5.

⁴ Akt: Nicolas, Buyse, 2002, s.3.

eden faaliyetlerdir. Kamu politikaları ilke olarak hükümet müdahalelerini oluşturur. L'Institut des Hautes Etudes en Administration Publique'e göre kamu politikaları toplumsal problemlere çözüm amacıyla sosyal ve kurumsal aktörler tarafından alınan kararlar ve eylemler bütünüdür.⁵ Bu anlamda kamu politikaları, kamu gücünün ifadesidir denilebilir.

Günümüz toplumlarında vatandaş devletten çok şey beklemektedir. Bu anlamda vatandaş, hükümetin doğru kamu politikaları oluşturup uygulamak suretiyle yoksulluğu ortadan kaldırayabileceğini; tüm alanlarda huzuru ve güveni tesis edebileceğini; suçları önleyebileceğini; sağlıklı kentleşmeyi sağlayabileceğini; ucuz enerji kaynakları temin edebileceğini düşünmektedir. Devletin bu alanlarda eşit derecede etkili politikalar üretmesi ise verimli yöntem ve tekniklerin uygulanmasına bağlıdır. Kamu politikalarının analizi bu etkililik ve verimliliği en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir.⁶

Modern ulus devletlerin kurulmasından önceki dönemlerde oluşturulan kamu politikalarını, modern politikalardan ayıran en önemli özellik, bu çalışmaların bilimsel araştırma yöntemleri kullanılmadan yapılmasıdır. Günümüzdeki kamu politikaları analizi, görgül araştırmalarla elde edilen verilerin bilimsel yöntemler kullanılarak toplumsal problemlere yönelik çözümler geliştirilebileceği varsayımına dayanır. Kamu politikaları analizi bilimsel bir araştırma alanı olarak doğmadan önce de çeşitli düşünürler, en üst düzeydeki otoritelere toplumsal problemlerin nasıl çözülmesi gerektiğiyle ilgili görüş ve önerilerde bulunmuşlardır. Ancak, bunlar evrensel, sürekli ve genel geçer bir bilgi kuramı oluşturamamış, dile getirilen öneri ve görüşler, bunları dile getirenlerin kişisel yorumu olarak kalmıştır.⁷

Kamu politikaları analizi, hükümet faaliyetlerinin neden ve sonuçlarını tanımlamaya çalışması ve aktörlerin kamu politikalarının içeriğine yaptığı etkileri incelemesi itibarıyla, siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanına yeni bir boyut kazandırma iddiasındadır.⁸ Dolayısıyla bir kamu politikası analizi bir yandan devlet içindeki ilgili aktörleri ve politika ağlarını; diğer yandan toplum içerisindeki diğer ilgili aktörleri ilgilendirir.⁹

⁵ Charles Goffin (2007) "La politiques Publiques", Université de Pau des Pays de L'Adour UFR Pluridisciplinaire de Bayonne, Projet Interform Seminaire des 3 et 4 Avril 2007.

⁶ Fatih Demir, "Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:30, Ağustos 2011, s.107.

⁷ A. Argun, Akdoğan, "Türkiye'de Kamu Politikası Disiplininin Tarihsel İzleri", Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları, Edt: Filiz Kartal, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 2011, s:79.

⁸ Fatih Demir, 2011, 118.

⁹ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, 2012, s.17.

Kamu politikaları çok çeşitli alanlarla ilgilidir. Savunma, enerji, çevre, dış işleri, eğitim, refah, güvenlik, otoyollar, vergiler, iskân, sosyal güvenlik, sağlık, ekonomik fırsatlar, kentsel gelişim gibi konular bu alanlar arasında yer almaktadır. Politika sözcüğü tek başına kullanıldığında Türkçedeki siyaset ve İngilizcedeki “politics” anlamına gelmektedir. Bu nedenle politika sözcüğünün başına kamu, sağlık, eğitim, konut, iç güvenlik, dış vb. alanlarla ilgili sözcükler geldiğinde İngilizcedeki “policy” anlamında kullanılan “politika” daha açık olarak anlaşılabilir.¹⁰ “Policy” seçilmiş hükümetin ve emrindeki idarenin bir kamu politikası veya bir eylem programıdır. “Politics” ise güç elde etmek amacıyla yürütülen genel bir aktivite veya politik bir rekabet niteliğindedir. Kamu politikaları bir başka deyimle devletin aktivitelerinin incelenmesidir.¹¹

Türkçede kullanılan “*politika*” sözcüğü İngilizcede *political*, *politics*, *policy*; Fransızcada *la politique*, *le politique*, *politique publique* sözcükleri karşılığında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak bu makalede *politika* sözcüğü İngilizce *policy* ve Fransızcadaki *politique publique* anlamları karşılığında kullanılmaktadır.

Jean-Claude Thoenig’e göre kamu politikaları bir veya birden çok kamu otoritesinin eylem programıdır. Kamu politikaları toplumsal olarak amaçlara ulaşmak için kamu gücünün bir uygulama aracıdır. Geniş alanda birçok müdahaleyi içerir: Örneğin ekonomi politikaları, kent politikaları, gençlik, güvenlik politikaları gibi...¹² Bu anlamda kamu politikaları bazı problemlerin tanımlanması ve düşünülen çözüm yolları olarak algılanabilir.

Çağdaş toplumlarda, kamu politikaları her alanda yürütülmektedir. Kamu politikaları politik ve sosyal bir sistemin yarattığı, katılımı gerektiren kolektif bir eylemdir. Birbirleriyle ilişki içerisinde bulunan kamu politikaları sistemi beş unsuru içermektedir:¹³

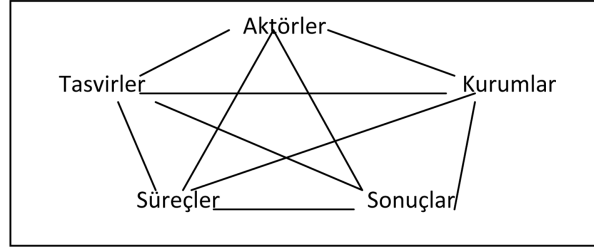
¹⁰ Hasan Hüseyin Çevik, Kamu Yönetimi, Seçkin, Ankara, 2012, s:98.

¹¹ Riadh Bouriche (2006) “Analyse des Politiques Publiques”, SCIENCES HUMAINES, NO 25, Juin 2006, pp.85-95.

¹² Le Politiste (2012) “Le Politiques Publiques”, <http://77www.le-politiste.com/2012/01/les-politiques-pbliques.html>. (17.11.2013).

¹³ Pierre Lascoumes, ve Patrick Le gales (...) Sociologie de L’Action Publique, Armand Colin, s:13.

Şekil 1: Kamu Politikalarının Unsurları

Aktörler, birey veya grup olabilir; kendilerine bazı yetkiler tanınmış olup; kaynak kullanımında yetkileri bulunan ve strateji belirleyen otoritelerdir.

Tasvirler, eylemlere, koşullara ve aynı zamanda tepkilere yön veren normatif ve bilişsel çerçevedir.

Kurumlar, eylemleri yöneten prosedür, teamül, kurallar ve normlardır.

Süreçler, zaman içerisinde karşılıklı etkilerin biçimlendirilmesi, düzenlenmesi, grupsal veya bireysel aktörlerin değişen çeşitli aktivitelerinin açıklanmasını içerir.

Sonuçlar, kamusal eylemlerin çıktıları, etkileridir.

Sanayi Devriminin olumsuz etkileriyle sosyal sorunların ortaya çıkması neticesinde yoksulların sefaletini azaltmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek için devletin sosyal yaşama müdahalesi zorunlu hale gelmiştir. Devlet müdahalesinin yoğunlaşması 20.yy'ın ilk çeyreğinde liberal anlayışın zayıflaması ile birlikte daha da artmıştır. Dolayısıyla devletin toplumsal yaşamdaki rolünün artmasıyla birlikte kamu politikalarının alanı da genişlemiştir.¹⁴

Kamu politikaları, kamu kuruluşları için çok önemli roller içerir. Ancak kamu politikaları oluşturma sürecinde sadece kamu kurum ve kuruluşları rol oynamaz. Ülkeye göre değişmek üzere bazen tam bazen de kısmi olarak özel sektör veya sivil toplum kuruluşları da rol oynayabilir. Bir politikanın kamu politikası olarak kabul edilebilmesi için ya kamu kuruluşu tarafından oluşturulması ya da kamu yönetiminin çerçevesi içerisinde oluşması gerekmektedir.¹⁵

Kamu politikaları bir başka anlatımla, kamu müdahalesinin biçimi ve yoğunluğu sürekli bir değişim içerisinde olmuştur. Kamunun kullandığı kaynakların artması, hızlı toplumsal dönüşümler ve kentleşme, gelişen ekonomik ve bölgesel entegrasyonlar, ekonomik istikrarsızlıklar ve sosyal sorunlar, yoksul-

¹⁴ Fatih Demir, 2011,107.

¹⁵ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, Kamu Politikası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s.13.

luk gibi birçok faktör kamu politikalarının geçmişten daha çok farklı şekillerde ve yoğunlukta oluşmasına yol açmıştır.¹⁶

Kamu politikaları çıktıları, kamu politikalarının somut, elle tutulur, ortaya konulan sonuçları olup; gerçekleştirilen hizmetlerdir. Diğer bir ifadeyle kamu politikaları verilen kararların ve söylemlerin izlenmesi sonucunda gerçekten yapılan şeylerdir. Bu anlamda gerçekleştirilen her türlü hizmet, çıktı olarak kabul edilebilir. Toplanan vergiler, yol inşaatları, sosyal güvenlik ödemeleri, sağlık hizmetleri ve benzerleri de çıktı olarak kabul edilmektedir.¹⁷ Kamu politikalarını oluşturmaya yönelik çabalar sadece bir probleme çözüm üretmek amacıyla değil aynı zamanda bir çevresel analiz ve bir durum saptaması olarak kabul edilebilir.¹⁸

1. Politika Analizi Nedir?

Politika analizi, politika oluşturma sürecini daha iyi anlamak ve politikaları oluşturan aktörler üzerinde önemli etkileri bulunan sosyo-ekonomik koşullar hakkında güvenilir bilgiler edinmek için yapılan bilimsel bir çalışmadır. Politika analizi, oluşturulan politikalarla kimlerin neler kazanacağını ve daha da önemlisi, bu kazanımların nasıl bir fark yaratacağı ile ilgilenir. Hükümetlerin hangi politikaları, niçin izledikleri ve bu politikaların sonuçlarının ne tür etkilerinin olacağı ile ilgili bir çalışmadır.¹⁹ Bu anlamda kamu politikaları analizi, devletin müdahalesini açıklamayı araştıran yeni bir disiplindir.

Gittikçe önem kazanan kamu politikaları analizi (KPA), kamusal aksiyonlar ve sosyal evrimleşme üzerinde tasvirlerle, genel ilkelere ve fikirlere odaklanmaktadır. Bir görüşe göre KPA bilimsel bir araştırma önerisi olarak ortaya çıkmıştır.²⁰ KPA devletin ve entelektüel seçkinlerin karmaşık bir toplumdaki rolleri ile ilgilidir. KPA düzenleme, meşrulaştırma, güç ve aynı zamanda bir demokrasi sorunu olarak kabul edilebilir.²¹

¹⁶ Mustafa Biçer ve Hakan Yılmaz, 2009, 51.

¹⁷ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, 2012, s.15.

¹⁸ MULLER, Pierre (2000) "L'Analyse Cognitive des Politiques Publiques: Vers une Sociologie Politique de L'Action Publique", In: Revue Française de Science Politique, 50 e anne, no:2, 2000. pp.189-208.

¹⁹ Dye'den akt: Fatih Demir, 2011,108.

²⁰ Yves Surel (1998) "Idees, Interets, institutions dans L'Analyse des Politiques Publiques", Chronique Pouvoirs, 87.

²¹ Stephane Nahrath, (2010) "Les referentiels de Politiques Publiques", Congres Annuel de L'Association Suisse de Science Politique, 7&8 Janvier 2010, Universite de Geneve, s.1.

Kamu politikalarının oluşturulması ile ilgili olarak önerilerin çok eski devirlerde de yapıldığı bilinmektedir. Ancak tarihsel olarak kamu politikaları analizi refah devletinin krize girmesi ile birlikte önem kazanmıştır. Politika analizi kavramının ilk kez ABD’de Charles E. Lindblom tarafından yazılan bir makalede kullanıldığı görülmektedir.²²

Politik analiz öncelikle şu soruları yanıtlamayı öngörür:²³

- Kamu politikaları kimler tarafından, nasıl hazırlanacak ve uygulanacaktır?
- Eylemler zincirinin hazırlanmasında ve yönetiminde politik aktörler (hükümet, idareci, seçilmişler) hangi oranda görev alacaklardır?

Bunların dışında oluşturulan bir politikanın etkilerinin neler olacağı ve ne tür yararlar sağlanacağı çalışma içerisinde araştırılmalıdır.

Bir anlamda kamu politikaları, özel ve kamusal aktörlerin katılımı ile birlikte planlanan, gerçekleştirilen eylemler süreci ve bu sürecin sonucu olarak kabul edilebilir. Ancak bu eylemlerin özünde bir devlet müdahalesi söz konusudur. Bu bağlamda kamu politikaları sosyal bir süreçtir. Çünkü eylemler birlikte inşa edilmekte ve üretim birlikte gerçekleştirilmektedir.

Dye, kamu politikaları analizini; hükümetlerin ne yaptığını, niçin yaptıklarını ve bu yapılan şeyin vatandaşların yaşamında herhangi bir değişiklik yapıp yapmadığını öğrenmek ve anlamak olarak tanımlamıştır. Bu tanım perspektifinden bakıldığında önerilen ve tercih edilen kamu politikalarının sonuçları ve nedenleri üzerine yapılan analitik araştırmaların tümüne kamu politikaları analizi denilebilir.²⁴

Emmanuel Kant’a göre devlet tek güç sahibi; Karl Marx’a göre burjuvazi tek güç sahibi; Max Weber’e göre devlet yasal güç sahibidir. Çoğulcu anlayışa göre ise devlet, yarar sağlayan kurumsal bir düzenleyicidir.²⁵ Kamu politikalarını oluşturmanın dinamik süreçleri ve analiz basamakları bütüncül bir biçimde ele alındığında devlet, toplum, siyaset, ekonomi ve diğer ilgili disiplinler arasındaki ilişkiler isabetli bir biçimde açıklanabilir. Sonuç itibarıyla tercih edilen ve uygulanan kamu politikaları, içinde bulunduğu toplumu etkileyebilmekte ve değiştirebilmektedir.²⁶ Kamu politikaları yönetilen halka, sosyal

²² Hugues Draelants et Maroy, Christian (2007) “L’Analyse des Politiques Publiques: Un Panorama”, Revue de la Litterature (Partie 1) Juen 2007.

²³ Nicolas, Buyse “Aperçus Theoriques pour L’Analyse de Politiques Publiques”, Actes du Seminaire, mai 2002, Montpellier/France, s:2.

²⁴ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, 2012, s.106.

²⁵ Nicolas, Buyse “Aperçus Theoriques pour L’Analyse de Politiques Publiques”, s.2.

²⁶ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, 2012, s.86.

gruplara ve corafi yerleşim yerlerinin özelliklerine göre oluşturulmaktadır.

1960 ve 70’li yıllarda ortaya çıkan politika analizi çalışmaları, büyük ölçüde teknokratik bir görünüme sahipti. Özellikle kamu kurumlarının yönetimiyle ilgili konular için tasarlanmış ve önceleri daha dar bir alanda uygulanan bir gereçti. Bu amaca yönelik olarak, politika analizinin alanı, o günlerde sosyal bilimlerde hâkim olan neopozitivist/ampirisist yöntemlerden türetilen bir metodolojik çerçeve tarafından biçimlendirilmişti.²⁷

Kamu politikaları analizi farklı aşamalarda politikanın nasıl gerçekleştirildiğini veya tanımlanacağını gösterir. Kamu politikalarını değerlendirme ise uygulanan programların istenilen, düşünülen uygunlukta olup olmadığı konusundaki yargıları bildirir. Bu çalışmada sadece kamu politikaları analizi konusu işlenmiştir. Bu nedenle izleyen alt başlıklarda sadece önemli bulunan analiz kuramları ele alınmaktadır.

2. Politika Analizi Teorileri

Kamu politikalarını oluşturma sürecinin birçok yönünün bulunması, süreçte etki eden faktörlerin dinamik olması ve süreç işleyişinin karmaşık olması gibi hususlardan dolayı birçok araştırmacı analiz sürecini karmaşık bulmaktadır. Bu noktadan hareketle bu karmaşık sürecin anlaşılması için sistematik bir yaklaşımın gerekliliği vurgulanmış ve kamu politikalarını oluşturma sürecini açıklayan teoriler ortaya konulmuştur.²⁸ Bu anlamda kamu politikalarının analizi, kamusal eylemleri anlamak ve incelemeye yönelik bir yöntem olarak görülebilir.

Bilimsel bir yönetimde sadece tek bir teoriye bağlı kalarak analiz çalışmalarının yürütülmesi yeterli olmayabilir. Bu bakımdan kamu politikaları analizinde farklı teorilerden yararlanmak daha yararlı olacaktır. Bu nedenle izleyen alt başlıklarda kamu politikaları analizi teorilerine yer verilmiştir. Çalışma çerçevesinde ele alınan teorilerden süreç yaklaşımında daha çok süreçte işlenmesi gereken aşamalar; ağ yönetimi yaklaşımında bireyler ve gruplar; bilişsel yönetim yaklaşımında ise fikirler, inançlar ve ideolojiler dikkate alınmaktadır.

Kamu politikaları analizi yaklaşımları birbirlerini tamamlayan çok sayıda evrim geçirmiştir. Bu çalışmada bu yaklaşımlardan en önemlileri ele alınmaktadır. Bu anlamda çalışma kamu politikaları analizi alanında ortaya çıkan önemli teorileri ve bakış açılarını açıklayan bölümlerden oluşmaktadır.

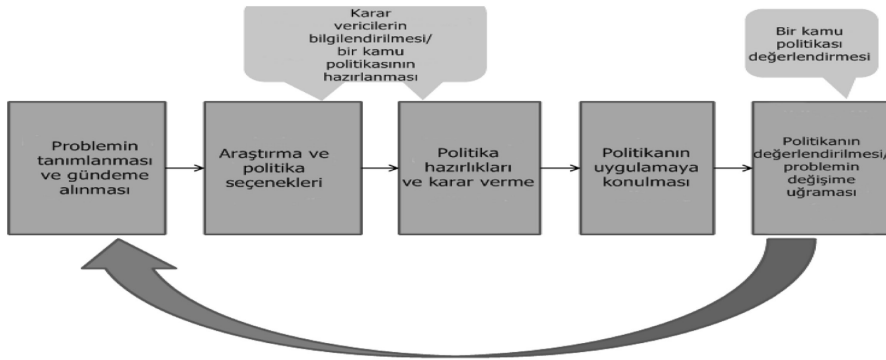
²⁷ Fischer’den akt: Fatih Demir, “Kamu Politikası Sürecinde Müzakerenin Rolü ve Sürecin Demokratikleştirilmesi”, Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (ed), Seçkin, Ankara, 2013.

²⁸ Alican Kaptı, “Kamu Politika Süreci”, Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (ed), Seçkin, Ankara, 2013, s.17.

2.1. Süreç Yönetimi Yaklaşımı

Süreç yönetimi yaklaşımı, kamu politikalarının oluşturulmasında önemli tartışmaların yaşandığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllarda, müdahaleci devlet anlayışının gündeme geldiği dönemde süreç yönetimi yaklaşımı Charles O. Jones tarafından formüle edilmiştir. Rasyonel tahminler ve mantıksal değerlendirmeyi içeren bu yaklaşım, hükümet uygulama sürecinden bağımsız beş aşamayı içermektedir:²⁹

Şekil 2: Süreç Yönetimi Yaklaşımındaki Aşamalar³⁰

Şekil 2'de görüldüğü üzere öncelikle problem tanımlanmakta ve gündeme alınmakta, arkasından çözümüne yönelik çözüm önerileri ortaya konulmakta ve bu çerçevede hukuki alt yapı oluşturulmaktadır. Daha sonra ise program uygulamaya konulmakta ve bu aşamada ölçüler belirlenmekte, veriler ölçülmektedir. Son aşamada ise problemin çözümü ile birlikte program sonlandırılmaktadır.

Bu yaklaşımda politikalar sıralı faaliyetlerden oluşmaktadır. Yaklaşımda süreç, hem işlem basamaklarını tanımlayan hem de ideal tip kamusal eylemleri üreten birbirinden ayrı bir dizi sıralı eylemden oluşmaktadır. İşlem basamaklarının sayısı 5 veya 6 olabilmekte; süreç, politikanın geliştirilmesini sağlayan gündem oluşturulmasından başlayarak, problemin ele alınması, çözümün ortaya konulması ve uygulanmasına kadar geçen birçok aşamadan oluşmaktadır.³¹ Süreç yönetimi yaklaşımı farklı kamu politikalarının oluşturulmasına uygundur ve basit bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Bu aşamalar herhangi bir kamu programının hazırlık ve uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Söz konusu

²⁹ Nicolas, Buyse, 2002, 3.

³⁰ Florence Morestin (2011) Un Cadre d'Analyse des Politiques Publiques.

³¹ Hugues Draelants et Maroy, Christian, 2007.

kamu programı, beklenen amaçları, kullanılacak kaynakları ve sorumluları göstermektedir. Gerçekte kamu politikalarının başarısı veya politik eylemlerin stratejisi birçok önemli faktöre bağlıdır; kesin tanımlamalar, aktörlerin hazırlıkları ve çevresel faktörler bunlardan bazılarıdır.

Tablo 1: Süreç Yönetimi Yaklaşımının Evreleri³²

1. Algılama/Problemin Tanımlanması	Problemin Ortaya Çıkması ve Tanımlanması
2. Problemin Kabul edilmesi	Mevcut Problem Toplumda Kimleri İlgilendirmektedir?
3. Organizasyon	İlgili Birey ve Gruplar Nasıl Organize Edilecektir?
4. Sunum	Bilgi, Organize Edilen Karar Vericilere Nasıl İletilecektir?
5. Problemin Politik Gündeme Alınması	Program Dâhilinde Problem Politik Gündeme Nasıl Kaydedilecektir? Öncelikler Nelerdir?
Söz konusu Problem Artık Hükümetin Gündemindedir.	
6. Kamusal Eylem Önerilerinin Formülasyonu	Önerilen Çözüm Önerisi Nedir? Kim ve Nasıl Formüle Etmiştir?
7. Önerinin Yasallaştırılma Süreci	Öneriyi Kim Desteklemektedir ve Bu Destek Nasıl Sağlanmaktadır? Yasallaştırmada Hangi Yöntem Kullanılmıştır? (Yasa, tüzük, yönetmelik)
8. Bütçeleme	Finansal Kaynak Ne Kadardır? Yeterli Olarak Belirlenmiş mi midir?
Eylem Artık Hükümetin Yönetimindedir.	
9. Kamu Gücünün Uygulamaya Konulması	Faaliyeti Hangi Süreçlerde Kim Yönetecektir?
10. Kamusal Eylemlerin Değerlendirilmesi	Değerlendirmeyi Kim, Hangi Yönteme Göre Yapacaktır?
11. Düzenleme	Hangi Düzenlemeler Yapılacaktır? Gelişmeler Hangi Yönde Olacaktır? Tartışma Konuları Nelerdir?
Kamu Gücü İçin Yeni Bir Eylem Programının Oluşturulması	

Bu Yaklaşım Kamu Politikasının Bir Süreç Olmasından Hareketle Bu Süreçteki Aşamalara Odaklanmayı Amaçlayan Bir Analiz Yaklaşımıdır. Bu Yaklaşım, Kamu Politikası Analizini Şekil 2’de Görüldüğü Üzere Aşamalara Ayrılmaktadır. Bu Bağlamda Kamu Politikaları Analizi Aşamalarında Çeşitli Faaliyetlerin Olduğu Dile Getirilmekte Ve Bu Aşamalar Ayrıntılı Bir Biçimde Ele Alınmaktadır.³³ Bu Yaklaşımında Sürecin Her Bir Aşaması Faaliyete Katılan Değişik Aktörler Tarafından Gerçekleştirilmektedir.

³² Isabelle Milbert (2010) “Les Politiques Publiques Vues dans Leur Dimension Historique et Spatiale, Atelier”, Politiques Publiques, 27 Fevrier 2010.

³³ Hasan Hüseyin Çevik ve Süleyman Demirci, 2012, s.79.

Süreç Yönetimi Yaklaşımı Diğer Analiz Yaklaşımlarına Göre Birçok Üstünlüklere Sahiptir. Öncelikle Kamu Politikası Analizine Basit Bir Çerçeve Sunmakta Ve Kamu Politikaları Oluşturan Karar Ve Eylem Karmaşasında Daha Az İşlem Gerektirmektedir. Ayrıca Bir Grup Yöneticinin Yönettiği Kamusal Eylemlerin Tasvirini Sağlamakta Ve Hukuki Düzenlemelerin Alt Yapısını Oluşturmaktadır. Bu Yaklaşımdaki Birlikte Karar Verme Süreci, Aktörlerin Girişimi İle Bilimsel Bir Çerçevede Gerçekleştirilmektedir.

Süreç Yönetimi Yaklaşımı Hiyerarşik Bir Yapıya Sahiptir Ve Karmaşık Süreci Basit Ve Mantıklı Bir Biçimde Ortaya Koymaktadır. Ayrıca Tüm Alanlardaki Kamu Politikalarına Uygulanabilecek Biçimde Geneldir. Elit Yöneticilerin Temsilciliğini Sınırlandırır; Bu Anlamda Kararlar Bireysel Değildir. Ancak Her Aşamada Farklı Aktörler Rol Oynamaktadır. Süreç Yönetimi Yaklaşımı, Aktörlerin Her Aşamaya Müdahalesini Göstermektedir. Her Zaman aynı aktör, aynı aşamaya müdahale edememektedir.³⁴

2.2. Ağ Yönetimi Yaklaşımı

1970’li yıllardan itibaren geliştirilen bu yaklaşım; eylemlerin karşılıklı etkileri üzerine kuruludur. Bu yaklaşımda farklı aktörler kamu politikalarını karşılıklı etkiler altında gerçekleştirirler. Gerçekte ise güçlü çıkar grupları kamu politikaları ağlarını belirler. Ağ yönetimi yaklaşımı, farklı özelliklere sahip; farklı aktörlerin oluşturduğu bir bağ dokusudur. Yaklaşım öncelikle ABD’de sonra İngiltere’de daha sonra da diğer ülkelerde yaygın bir biçimde kullanılmaya başlamıştır. Ağ kavramı, aktörler arasındaki karşılıklı etkileşime vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım ilk kez Peter Katzenstein tarafından ekonomik sorunların yabancılar politikası üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışmada ortaya konulmuştur.³⁵

Dünyadaki gelişmeler sonucunda, resmi veya gayri resmi birçok aktör arasındaki etkileşim büyük bir yoğunluk kazanmıştır. Ulusal, yerel ve uluslararası birçok aktör politika oluşturmada ve politikaları uygulamada merkezi otoritenin elinde tuttuğu tekele meydan okumuş, süreçte daha geniş bir etki alanı talep etmişlerdir. Bunun sonucunda politik otoriteler ve diğer devlet dışı aktörler, politika oluşturma sürecinde ortak kabul edilmeye başlanmıştır. Yönetme faaliyetinin yalnızca devletin kendisi tarafından veya devlet müdahalesiyle yürütüldüğü geleneksel yönetim yaklaşımına meydan okuyan bu paradigmanın üzerine inşa edildiği mantık, politik gücün tek başına devlet tarafından değil, devlet dışı aktörlerin de katılımıyla kullanılması gerektiği fikridir.³⁶

³⁴ FICHIER. PDF, <http://www.fichier.pdf.fr/2012/0328/introduct/>

³⁵ FICHIER. PDF, <http://www.fichier.pdf.fr/2012/0328/introduct/>

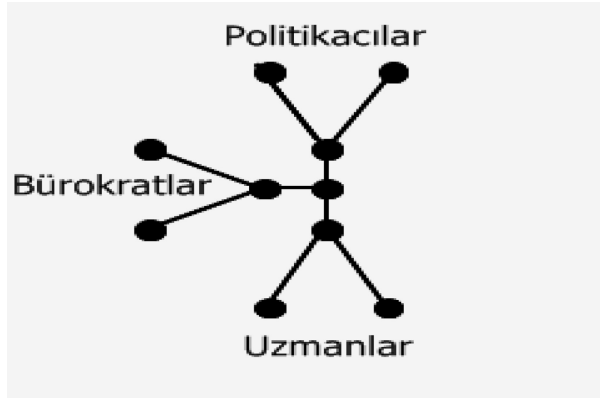
³⁶ Ömür, Kurt, “Küreselleşme Sürecinde Kamu Siyasası Sürecine Katılım: Ağ Yönetişimi Yaklaşımı”, s: 83, [iibfdergisi.ksu.edu.tr/Images/images/files/8\(3\)](http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Images/images/files/8(3)).

Bu yaklaşımda kamu politikaları özel ve kamu aktörleri arasındaki bir etkileşim sonucunda oluşturulmaktadır. Bu anlamda kamu politikalarını özel çıkar gruplarının etkilediği de söylenebilir. Ayrıca bu ağların nitelikleri kamu politikalarının koşullarını belirlemektedir.

Patrick le Gales'ye göre ağ yaklaşımı, çıkar ve normlar üzerinde uzlaşan, kaynak değişiminde bulunan, tartışan, birbirlerini tanıyan, aralarında bir hiyerarşik yapılanmanın bulunmadığı, örgütlerin istikrarlı çalışmalarıyla elde edilen bir sonuçtur. Ağ kavramı kapalı olmayan enformel bir görünüme sahiptir. Ağlar, entegrasyon derecesine, açıklık düzeyine ve kaynak dağılımına göre gruplara ayrılabilir.³⁷

Norm değişiminde ve karar alımında aktörlerin gerçek etkisinin incelenmesi bu yaklaşımın hareket noktasıdır. Bu yaklaşım genellikle üçgen modeli ile ifade edilir (bürokratlar, politikacılar, uzmanlar). Bu yaklaşımda topluluk politikaları çerçevesinde, proje ağları ve aktivistlerin destekleri gösterilir. Süreçte aktörlerle örgütler arasında bir bağ kurulur. Yaklaşım, kamu politikaları konusunda aynı yöndeki bireysel, grupsal eylem veya görüşleri ve aralarındaki mevcut ilişkileri tanımlar. Böylelikle birliktelik veya çatışmalar konusunun aydınlatılması sağlanır.³⁸

Şekil 3: Ağ Yaklaşımındaki Aktörler

Ağ yönetişimi yaklaşımı, farklı aktörler ile devletin yönetim anlayışı arasındaki paralelliği esas alan bir yaklaşımdır. Ülke genelinde söz konusu olan problemlerle ilgili olarak sosyo-ekonomik yapılanmayı sağlamak ve çeşitli eylem sistemlerini irdelemek için ülkesel, sektörel ve kurumsal öngörülerin bütünleştirilmesini öngörür. Bu yaklaşım, karar süreçlerinde aktörler arasındaki hiyerarşik olmayan yatay ilişkiler ve karakterler üzerine odaklanır. Ağ yöne-

³⁷ FICHIER. PDF, <http://www.fichier.pdf.fr/2012/0328/introduct/>

³⁸ Isabelle Milbert, 2010: 14

tişimi yaklaşımında kamu politikaları yeniliğe açık, istikrarlı ve bütüncüdür. Ağ konuları grup oluşumu ile ilgilidir. Gruplar içerisinde, ağ uzmanları, idari personel, seçilmişler ve projeden çıkarı olanlar yer alabilir. Bazı ağlarda üreticiler, hükümet yanlısı aktörler veya meslek mensubu uzmanlar da bulunabilir.³⁹

David Marsh ve Rod Rhodes ağ yönetimi yaklaşımı sorunsalını dört boyutta ele almaktadırlar:⁴⁰

- Ağ üyeleri kimlerdir ve kimler dışarıda bırakılmıştır?
- Ağın entegrasyonu, interaksiyon (karşılıklı etkileşim) frekansı hangi düzeydedir? Bu etkileşim süresi ne kadardır?
- Ağ üyeleri arasındaki kaynak dağılımı hangi boyuttadır?
- Ağda güç dengesi sağlanmış mıdır? Hangi aktörler nereden gelmektedir?

Aktörler grup olarak öngörülen amaca ulaşmak için üzerinde uzlaştıkları anlaşma çerçevesinde kaynakları kullanıma hazırlarlar. Bir anlaşmanın kurulması, aktörler koalisyonunun biçimlendirilmesi, yaklaşımın önemli bir boyutudur. Ağın oluşumu değişimi, tartışmaların, gerilimlerin ve potansiyel çatışmaların yapısal kurallarını da birlikte belirler. Ağ kurulması, karar alımında gayri resmi özelliklere ulaşmayı sağlayan araçlardır; bunların birleşimini, oluşum ilkelerini, karar süreçlerini içerir. Bu yaklaşımda kamu politikaları ağı politika değişiminin tek etmeni değildir. Diğer etmenlerle birlikte ve önceden var olan sosyal kurumlarla ilgili değişimi de gerçekleştirir.⁴¹

Ağ yönetişimi yaklaşımı stratejik yönetim alanında *kamu politikaları* oluşturma odaklıdır. Bu anlamıyla yaklaşımı, teknik düzeydeki bir yürütme sürecinden daha çok, makro düzey strateji ve yönetim alanlarının kesişim bölgesinde yer alan bir politika oluşturma süreci arayışı olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Bu kuramın mikro düzeyde, yani somut bir örgütün içinde yönetime katılma modeli olarak da uygulanabileceği düşünülebilir. Yaklaşımına göre bir ülkede politika oluşturma konusunda etkisi bulunan farklı eksenler bu tür ağları oluşturabilir. Ayrıca bu ağların kendi içlerinde de alt ağları olabilir. Örneğin sivil ve askeri bürokrasi, sivil toplum örgütleri, özel kesim bu teoriye göre en belirgin ağ oluşumlarıdır. Tüm bu özellikleriyle yaklaşım teorik açıdan disiplinlerarası bir özellik taşımaktadır.⁴²

Politika ağları birden fazla üyeden oluşur. Bu üyeler belli bazı toplumsal problemleri çözme amaçlı olarak bir araya gelir ve çözüm üreterek bunları uygularlar. Problemlerin tanımlanması ve çözüm önerilerinin ortaya konmasında

³⁹ Nicolas, Buyse, 2002, 3.

⁴⁰ FICHIER. PDF, <http://www.fichier.pdf.fr/2012/0328/introduct/>

⁴¹ Nicolas, Buyse, 2002, 4.

⁴² Yılmaz Üstüner, "Siyasa Oluşturma Sürecinde Ağ Yönetişimi Kuramı", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 3, Eylül 2003, s:49-65.

grup üyelerinin menfaati, ortaya konulacak politikanın yönünü ve biçimini belirler.⁴³

Ağ yönetişimi yaklaşımı, bireysel ve çelişebilen amaçları bir arada tutabilen; yönlendirirken yönlendirilebilen; emir verirken emir alabilen ve çıktılar yerine ağ unsurlarının gereksinim duyduğu girdiler üzerine yoğunlaşan ve çok yönlü bir yönetim durumudur.⁴⁴

Ağ yönetişimi yaklaşımında hem örgüt içi hem de makro düzeyde birbirlerine karşı görece özerk durumdaki ağ unsurlarının, politika oluşturma gibi tek bir hedefe yönelik süreç içerisinde nasıl uzlaşma ve birliktelik sağlayacakları önemli bir sorundur. Bir başka deyimle, politika oluşturma gibi çıkar ve/veya politik erk hedefli davranışların yoğun olarak yaşandığı bu toplumsal süreç kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak çatışmaları nasıl engelleyecek ve bastıracaktır? Bu sorunun yanıtı analizcileri bu yaklaşımın teorisyenlerinin yoğun bir biçimde vurguladıkları ağ yönetişiminin kuralları önceden belirlenmiş bir oyun olarak ele alınması gerektiği konusuna getirmektedir.⁴⁵

Politika oluşturma sürecine katılan ağların birbirlerinden farklı ve hatta çelişen çıkar, yorum ve beklentileri olabilir. Ancak bu durum, ağlar arasında bir çatışmaya dönüşüyorsa tüm sistem bir meşruiyet sorunu ile karşı karşıya kalabilir. Bunun nedeni tüm sistem için önceden belirlenmiş oyun kuralları içinde bu türden çatışmaların meşru politika oluşturma araçları olarak yer almamış olmalarıdır. Kurallara uyulmadığı durumda, bu kez bir daha yönetişim yaklaşımı durumundan söz etmek olası değildir. Bu noktada doğal olarak sorulması gereken soru soyut bir biçimde tanımlanan oyunun kurallarının kimler tarafından ve nasıl saptanacağı, bir başka deyimle kuralların meşruiyetinin nasıl oluşturulacağı sorusudur. Bu soruya yanıt ise ağ yönetişimi teorisi içerisinde değil, müzakereci demokrasi yaklaşımı çerçevesinde bulunabilir.⁴⁶

Ağ yönetişimi yaklaşımı politika oluşturma ve yönetim sürecinde hiç kimsenin bir başkasının stratejilerini belirleme gücüne sahip olmadığı birçok farklı aktörlerden (bireyler, koalisyonlar, bürolar, örgütler) oluşan ağlar tarafından gerçekleştirildiğini varsayar.⁴⁷ Ağlar içinde süre gelen etkileşimler, paylaşılan değerlerin ve güven duygusunun sürekli gelişimini sağlamaktır. Bu yönüyle ağ yapıları, toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunma potansiyeline sahiptir; zira ağ yapıları içinde aktörler ortak değerler ve güven ilişkileri sayesinde dar biçimde tekil çıkarlarının peşinden gitmenin ötesine geçmiş-

⁴³ Bahadır Şahin ve Serdar Yıldız “Kamu Politikasında Politik Ağlar”, Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (Ed.), Seçkin, Ankara, 2013.

⁴⁴ Yılmaz Üstüner, 2003, 57.

⁴⁵ Yılmaz Üstüner, 2003, 59.

⁴⁶ Yılmaz Üstüner, 2003, 60.

⁴⁷ Kickert ve Klijn'den akt: Yılmaz Üstüner, 2003, 60.

lerdir. Bu bağlamda ağ yönetişiminin amacı, ağ üyelerinin tekil çıkarlarının ötesinde ortak yarara ulaşmaktır.⁴⁸

Yönetişim ağlarının ortaya çıkış nedeni küreselleşme sürecinde, devlet dâhil, hiçbir aktörün amaçlarını tek başlarına gerçekleştirebilmelerine yetecek kadar kaynağa sahip olmamasıdır. Bu anlamda karşılıklı bağımlılıklar, yönetim ağlarının karakteristik özelliklerinden biridir. Karşılıklı bağımlılıklar, aktörleri birbirleri ile etkileşim içine girmeye zorlamaktadır. Bu etkileşimler, güven ilişkileri ve ağ içinde ortaklaşa düşünme ve müzakere süreçleri sonucunda ortaya çıkan ortak değerler ve amaçlar temelinde gerçekleşmektedir.⁴⁹

2.3. Referans Modeli ve Bilişsel Yaklaşım

Kamu politikaları analizinde bilişsel yaklaşım tüm dünyanın paylaştığı ve kabul ettiği bir yaklaşımdır. Bir politik veri olarak ortaya çıkan genel bir anlayışı araştırır ve sorgular. Bu yaklaşım kamu politikalarının ürettiği normların boyutu üzerine ve ele alınan toplumsal sorunların çözümüne yönelik referans noktalarına değinir. Bu noktada benimsenen referans sistemi devlet müdahalelerinde kriter olarak tanımlanan fonksiyonel normlar kümesi olarak tanımlanır.⁵⁰ Bu yaklaşıma göre kamu politikaları, topluma uygun olarak ortaya çıkan bir anlayıştır. Referans, herhangi bir sektörün veya toplumun bir probleme bakış açısını ifade etmektedir. Kısacası referans, kamuoyunun bir tür yorumudur. Bu kamuoyu tanımında işçiler, hemşireler, köylüler, askerler, emekliler, çalışanlar sosyal ilişkileri ile kamu politikalarını oluşturma sürecinde önemli rol oynarlar. Ayrıca bu aktörlerin yanında idareciler, memurlar, çıkar grupları, uzmanlar, sivil toplum örgütleri ve gazeteciler yer alırlar. Bu aktörler belirli bir inancı paylaşırlar.

Bilişsel yaklaşım, devletin eylemlerindeki anlamı ve toplumsal oluşumdaki bilginin rolünü analiz eder. Bu anlamda kamu politikaları analizi çalışmalarında önem verilen fikir, değer ve tasvir (representations) gibi üç unsur önem taşımaktadır. Bu teori kısacası referans çerçevesi veya noktaları üzerine kuruludur.⁵¹ Referans çerçevesi egemen grupların dünya görüşünü yansıtmaktadır.

Pierre Muller'e göre kamu politikaları, müdahale edilmek istenilen alanda, gerçek bir imaj ve bir düşünce inşasını içermektedir. Bu bilişsel imajın hareket noktası, problemi algılayan aktörlerin tercih edilen çözümleri karşılaştır-

⁴⁸ Marsh'dan akt: Ömür, Kurt, "Küreselleşme Sürecinde Kamu Siyasası Sürecine Katılım: Ağ Yönetişimi Yaklaşımı", s: 88.

⁴⁹ Ömür, Kurt, "Küreselleşme Sürecinde Kamu Siyasası Sürecine Katılım: Ağ Yönetişimi Yaklaşımı", s: 92.

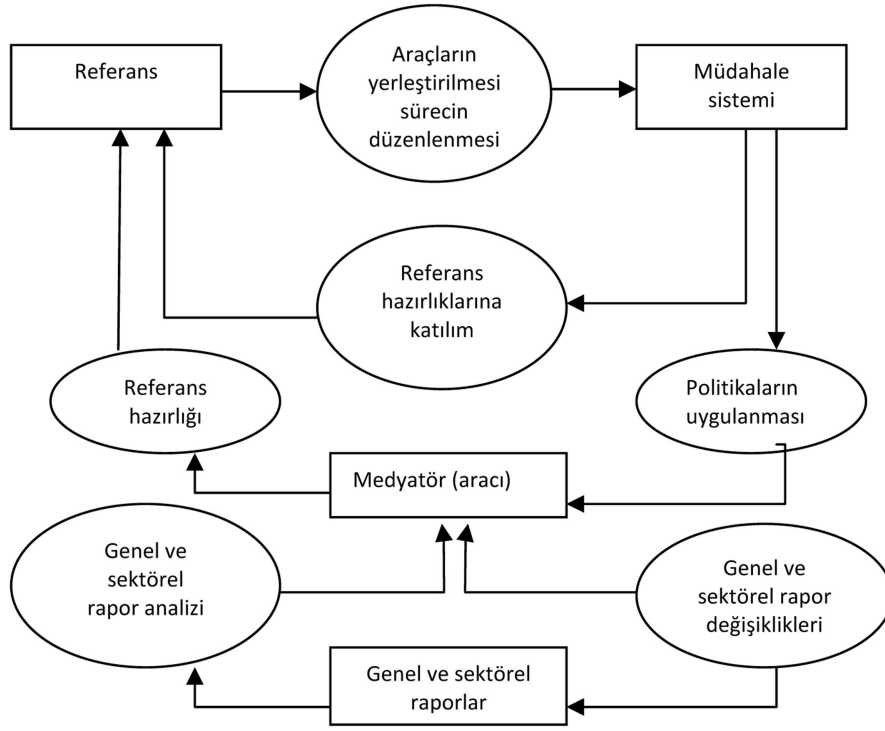
⁵⁰ Nicolas, Buyse, 2002, 4.

⁵¹ Yves Surel, 1998.

ması ve bu çerçevede önerilen eylemlerin tanımlanmasıdır. Toplumun bu alandaki ideali politikaların referansıdır denilebilir.⁵²

Bu yaklaşıma göre, kamu politikalarının gelişim, değişim süreçleri ve uygulanması aşamalarında, etkili olduğu bilinen grupların inanış sistemleri önem taşımaktadır. Bu bakımdan; bu teori kamu politikası süreçlerini açıklamada önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Şekil 4: Kamu Politikasının İşlevi⁵³

Kamu politikaları hem bir problemi çözmek için uygulamaya konulan bir

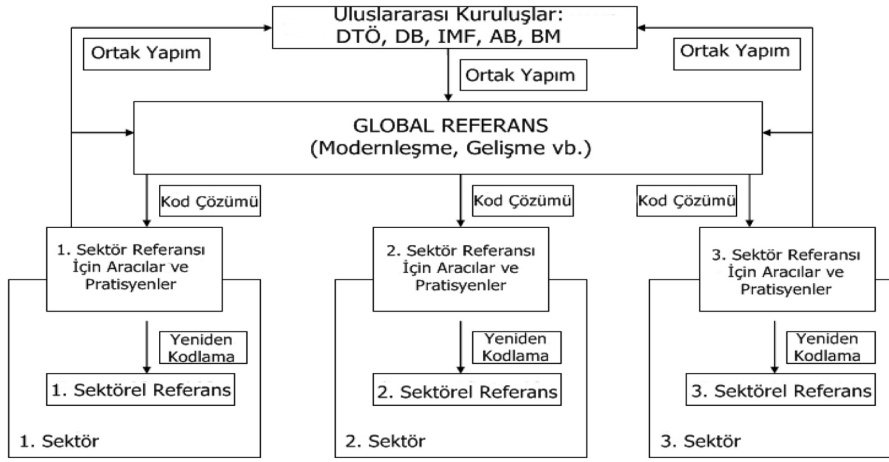
⁵² Le Politiste, 2012.

⁵³ Riadh Bouriche, (2006) "Analyse des Politiques Publiques", SCIENCES HUMAINES, NO 25, Juin 2006, pp.85-95.

program hem de strateji oluşturulmasında koşulları tanımlayan anahtar değişkendir. Bu anlamda kamu politikaları kavramı genel olarak politika analizi sorununu ele alınmadan tanımlanamaz. Herhangi bir sektördeki devlet müdahalesinin mantığını anlamayı sağlayan Şekil 4, şu üç unsuru içermektedir:⁵⁴

- Bir kamu politikası (sektörel/global) toplum ile sektör arasındaki ilişkiyi yönetmek için başvurulan girişimlerdir. Öncelikle bir politika bir sektörün diğer sektörlerle (global yapı) ilişkisini, toplumdaki rolünü ve yerini tanımlar.
- Tasvir (*representasyon*) olarak adlandırılan global/sektörel bu ilişkinin niteliği daha sonra devletin müdahalesine dönüşmektedir. Bu tasvir kamu politikalarında referans olarak kabul edilmektedir; bu referanslar bir başka biçimde global/sektörel rapor olarak adlandırılmaktadır.
- Referansların değişiminde yükümlü kim olacaktır? Aktör olarak imaj değişimini kim belirleyecektir? Bu sorunsallara çalışmalarda yanıt aranılır.

Şekil 5: Referans Model ve Bilişsel Yaklaşımına Göre Global-Sektörel Rapor⁵⁵

Şekil 5'te konumları gösterilen araçlar (*mediateurs*) politikacıların referanslarının hazırlanmasına katkı sağlayan ajan memurlardır. Bu aktörler, aracı olarak adlandırılmaktadır. Aracı, kamu politikalarının işlevinde, stratejik pozisyonda bulunur. İki tür araçtan söz edilebilir: Birinci tür araçlar elit yöneticilerden oluşmaktadır ve bunlar global referansları hazırlarlar. Bunlar hükümet üyelerinden, üst düzey yöneticilerden, merkezi hükümetin idari şeflerinden,

⁵⁴ Riadh Bouriche, 2006, 89.

⁵⁵ Stephane, Nahrath, 2010, 17.

politikacılardan, siyasi parti başkanlarından, büyük işletme yöneticilerinden, sendika temsilcilerinden, etkili gazetecilerden ve düşünürlerden oluşmaktadır. Bunlar farklı sosyal grupların pozisyonlarına ve stratejilerine ve eylemlerine uygun olarak referans çerçevesini hazırlarlar. İkinci tür araçlar ise sektörel işlemcilerdir ve bunlar sektörel referansları hazırlarlar. Yine Şekil 5'te gösterilen kod çözümü eylemi ise anlaşılır bilgileri üretmek anlamındadır.

B. Jobert ve P. Muller'e göre kamu sektörü politikaları sektörler ile toplum arasındaki yükümlülük ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu durum sektör-toplum ilişkisi olarak da tanımlanabilir. Jobert ve Muller bu noktada referans çerçevesi kavramını geliştirmişlerdir. Bu konuda iki tür referans kavramından söz edilebilir: Bir tarafta toplumun genelini ilgilendiren global referans bulunmakta; diğer tarafta ise sektörel referans yer almaktadır. Global referans tarihsel olarak değişen, hegemonik toplumsal bir vizyondur. Burada toplum kendiliğinden, kendisini oluşturan farklı bileşenlerin görüşlerini yansıtmaktadır. Global referans, topluma yön veren birçok normlardan oluştuğu kadar; toplumun temel inanışlarını da yansıtan temel değerlerden müteşekkildir.⁵⁶ Genel referanslar, değişik sektörlerdeki hiyerarşik genel bir anlayışı temsil eder. Burada aktörler arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır; fakat sosyal anlaşmazlığın organize edilmesine yönelik olarak entelektüel bir işaret sunulmaktadır. Sektörel referansta ise bir sektörün temsil edilmesi söz konusudur. Burada fikirler ve eylemler arasında aracılık yapan medyatörler görev yapmaktadır.

Şekil 5'te gösterilen sektörel referans, toplumda yeri ve rolü olan dominant sektörün somut algı ve eylemlerini (*representation*) ifade etmektedir. Her bir referansın değerler, normlar, algoritmalar ve tasvirler olmak üzere dört boyutu bulunmaktadır. Referans noktaları veya çerçevesi, kamu politikalarının hazırlanmasına bağlı olarak önem taşımaktadır. Kamu politikalarının hazırlanması, hem bir sektör düzleminde bir problemin çözümüne yönelik olarak yeni bir kamusal eylemin belirlenmesinde hem de ulusal veya uluslararası bir toplumu daha iyi bir konuma ulaştırmada önem taşır. Bu anlamda referans noktaları karar vericilerin iradelerini yönlendiren birer etmendir.

Sebatier, kamusal eylemlerde her sektörü bir koalisyon kabul etmektedir. Kamu politikasının oluşturulmasında büyük bir koalisyon veya birçok küçük çaplı koalisyon yer alabilir. Bir koalisyon diğerlerine görüşünü empoze edebilecek güçte ise bu koalisyon dominant olarak kabul edilmektedir. Koalisyon çerçevesinde sadece somut kaynaklar değil, fikirler ve inanışlar da politika değişimine etkilidir. Burada bilişsel ve normatif faktörlerle diğer faktörler arasında ilişki kurulmaktadır. Buradaki inanış sistemi problemlerle ilgili olarak algılanan gerçekler, sosyal tasvirler ve temel değerler bütünüdür. Bir politika

⁵⁶ Stephane, Nahrath, 2010, 9.

ancak bir inanış sistemi ile ileri sürülebilmektedir. Bireysel inanışlar yapılacak anketlerle ortaya konulabilir.⁵⁷

Müdahale edilmek istenilen alan üzerinden derlenen imaj verileri politika oluşturma çabalarına rehberlik etmektedir. Aktörlerin ve medyatörün sistemi algılaması, faaliyetleri organize etmek, çözüm önerilerini karşılaştırmak ve önerilen eylemlerin tanımlanması bilişsel bir imaj veya bir referans sayesinde olmaktadır. Kamusal eylemlerin tanımlanması, uygun olanlarının belirlenmesi bir çözümleme süreci olarak kabul edilebilir. İmaj ve normlardan oluşan referans çerçevesi devletin müdahale kriterleri olarak tanımlanabilir.⁵⁸ Her bir sektörde yer alan represantasyonlar ve aktiviteler kamu politikalarının gerçekleştirilmesi amacıyla zamanla değişikliğe uğrayabilir. Gerçekte kamu politikası tek bir aktör tarafından değil birçok aktör tarafından oluşturulmaktadır ve kolektif bir üründür. Bu ürün ile gelecekte yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmektedir. Referans kavramı, kamusal topluluğun entelektüel betimleme (imaj) üretme biçimidir. Bir referans çerçevesi tüm kategorilerdeki çalışmalara başvurur.

Pierre Muller'e göre referans çerçevesi değerler, normlar, algoritmalar ve tasvirler gibi dört unsurdan oluşmaktadır:⁵⁹

Değerler, eylemleri yönlendiren ilkelerdir. Vazgeçilebilir veya arzu edilebilir; iyi veya kötü olarak algılanabilen düşüncelerdir. Bu değerler kamusal eylemleri genel bir çerçevede tanımlar. Dürüstlük, eşitlik üzerine yapılan tartışmalar değerler alanında yürütülen tartışmalardır.

Normlar, olması gerekenlere karşılık gelir ve felsefi bir terimdir. Değerlere göre daha çok eylemsel ilkeler olarak tanımlanabilir. Örneğin, "X üniversitesi öğrencisi başarılı olmak zorundadır." normu referans bir emri içermektedir. Ayrıca tarımsal üretimin modernleştirilmesinin gereklilikleri, sağlık harcamalarının azaltılması gibi anlayışlar normlara örnek verilebilir.

Algoritma, fenomenler arasındaki bir ilişkiyi açıklayan koşullu formüller veya bir eylemsel teoriyi ifade eden nedensel ilişkilerdir. Üstü kapalı değerler, normlar aynı zamanda algoritmalar. Açıkça ortaya konulan kanılardır, inanışlardır. Bu bakımdan algoritmalar, referans çerçevesinin merkezinde yer alır.⁶⁰ Surel'e göre yapılan bir iş ile elde edilen değer arasındaki ilişkiyi ifade eden bir hipotez aynı zamanda bir algoritmadır. Algoritmalar, şart bağlacı (ise) ile ifade edilir. Şu olursa şöyle olur gibi... Örneğin, üniversite araştırmaları ticari olarak değerlendirilirse ekonomiye katkı sağlar; önermesi bir algoritma olarak kabul edilebilir. Bir başka örnek; hükümet para akışını serbest bırakırsa,

⁵⁷ FICHER. PDF, <http://www.fichier.pdf.fr/2012/0328/introduct/>

⁵⁸ Riadh Bouriche, 2006, 89.

⁵⁹ Le Politiste, 2012.

⁶⁰ Stephane, Nahrath, 2010, 11.

şirketler rekabet gücü kazanırlar gibi...

Tasvir: Değerler, normlar ve algoritmalarından çıkarsama yoluyla anlaşılabilir vektörler veya tanıtmayı sağlayan bilişsel özet ifadelerdir. Örneğin, modern, dinamik ve genç bir çiftçi gibi... THY diğer hava yolu şirketlerinden daha güçlüdür imajı gibi... Tasvirler, duygusal ve zihinsel imajlardır.

Bilişsel yaklaşımda eğilimlere (stratejilere) yol gösteren problemler, çözümler ve öncelikler politika analizine kolaylıklar sağlar. Bir problemin formülasyonu genellikle bir politikanın kaynağıdır. Algılanan durum ile arzu edilen durum arasındaki açıklık problem olarak tanımlanabilir. Bu anlamda çözümün tanımlanması bazı aktörlere rol tahsis eder. Lemieux, aktörleri sorumlular, ajanlar, ilgililer ve personel olmak üzere dört gruba ayırmaktadır.⁶¹

Muller ve Surel (1998) bilişsel yaklaşımda üç ayrıma dikkat çekmektedirler. Birinci ayırmada paradigmlar, ikinci ayırmada koalisyonlar ve üçüncü ayırmada referanslar yer almaktadır. Paradigmaya göre politika kavramı âdeta sosyal bir öğrenmedir. Öğrenme sürecinde fikirler politika oluşturmanın odak noktasıdır. Bu süreçte kamu politikaları analizi seçenek olarak fikirler, çıkarlar ve kurumlar gibi üç tür değişkeni dikkate alır. Bunların her üçü de referans noktalarıdır. Fikirler genellikle yararların söz konusu olamadığı durumlardır.

Bu yaklaşım sayesinde, farklı baskı grupları organize olmakta ve belirli görüş-inanış ekseninde koalisyon sağlanabilmektedir. Böylece birliktelik sağlayan bu ortak hareketlerin politika süreçlerini nasıl biçimlendirdiği ve nasıl değiştirdiği incelenebilmektedir.⁶² Bu modelde iki ile dört farklı koalisyon grubunun inanış ve değerlerine göre yaptıkları tartışmalara, mücadelelere ve ortak müştereklerin nasıl biçimlendiğine tanık olmak mümkündür.⁶³

Koalisyon gruplarında temel nokta grup üyelerinin bir araya gelmeleri ve birlikte hareket etmeleri için benzer değerlere ve inanışlara sahip olmalarıdır. Belirli bir eksen etrafında bir araya gelen koalisyon gruplarının dünya görüşleri ve değer yargıları oldukça tutarlı ve kolay kolay sarsılmayacak düzeydedir. Her bir koalisyon grubu içerisinde hem özel sektörden hem de kamu sektöründen birçok farklı kişi bir arada bulunabilmektedir.⁶⁴

Sabatier ve onun izinden giden politik araştırmacılar, politikaya etki eden grupların yapıları ya da birbirlerine kıyasla göreceli yetenekleri, etki alanları ve kapasiteleri ile ilgilenmektense onların inanışlarına, değerlerine odaklanmak gerektiğini ileri sürmektedirler. Toplumdaki grupların nasıl oluştuğunu veya

⁶¹ Jean Bernatchez, 2010, 6.

⁶² Birklan'dan akt: Süleyman Demirci, "Kamu Politikasında İşbirlikçi Tarafgirlik (Koalisyon) Modeli", "Kamu Politika Süreci", Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (ed), Seçkin, Ankara, 2013, s.147.

⁶³ Süleyman Demirci, 2013, s.149.

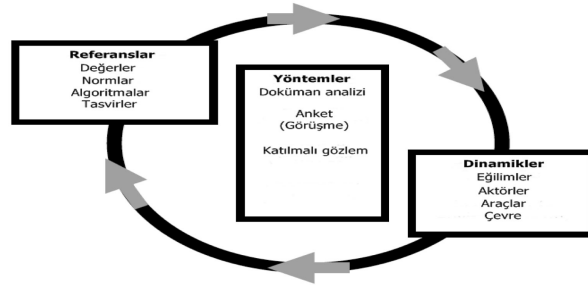
⁶⁴ Süleyman Demirci, 2013, s.151.

dağıldığını inceleme noktasında ve koalisyonlar arası bilginin nasıl transfer edildiği konusunda bu yaklaşımın verilerinden oldukça yararlanılmaktadır.⁶⁵

Kamu politikaları analizi sadece bir problemi çözmek için değil aynı zamanda problemin düşünsel çerçevesini de çizmektedir. Kingdon'a göre şu üç mekanizma problem durumunun görülebilmesini sağlamaktadır:⁶⁶ Göstergeler (örneğin, işsizlik oranının yükselmesi), olaylar (örneğin, bir felaket) ve dönütler (örneğin, bir değerlendirmenin sonuçları)... Kamu politikaları analizi şayet problem çözümünü sağlamasa bile, resmi tartışmaları, kamusal eylemler arasındaki neden sonuç ilişkilerinin anlaşılmasını sağlar. Aslında bilişsel yaklaşımın temelinde bu anlayış bulunmaktadır.

Bu yaklaşımda farklı inanış ve görüşe sahip grupların tercihlerinin neler olduğu araştırılır. Bu araştırma sırasında kamu politikalarının uygulanmasıyla ilgili farklı grupların etkisine göre farklı yöntem ve anlayış konuları gündeme gelir.⁶⁷ Bilişsel yaklaşıma göre kamu politikaları fikir, tasvir (représentation) ve toplumsal değer üreten sosyal etkileşimler üzerine kuruludur.

Şekil 6: Kamu Politikalarının Analizinde Boyutlar

Şekil 6'da görüldüğü üzere bilişsel analiz fikirler boyutu referansları; eylemler boyutu analiz dinamiklerini; bilgiye ulaşım yöntemleri ise analiz metodolojisini tanımlamaktadır. Kısacası bilişsel yaklaşım aktörlerin tartışmalarından, görüşlerinden (değerler, normlar ve imajlar) esinlenen ortak bir anlayış üzerine kuruludur.⁶⁸

Şekil 6'da görüldüğü üzere yönetsel aksiyonların gerçekleştirilmesini sağlayan araçlar (*enstrümanlar*), kural/yasa, ekonomik/mali, klasik/özendirici, bilgi veren/iletişimi kolaylaştıran unsurlar olabilir. Araçlar, diğer kaynaklara

⁶⁵ Süleyman Demirci, 2013, s.149.

⁶⁶ Draelants – Maroy, 2007.

⁶⁷ Süleyman Demirci, 2013, s.149.

⁶⁸ Jean Bernatchez (2008) "Refentiels des Politiques Publiques de la Recherche Universitaire au Quebec", Colloque de la FQPPU.

destek sağlar niteliktedir. *Çevre koşulları* yer ve zaman unsurlarından oluşmaktadır. Sürdürülebilirliği sağlamak açısından araştırmalara uzunca bir süre ayırmak gerekir. Aynı zamanda çevresel unsur, coğrafik bir yer (ülke, bölge) veya sistem (ekonomik, sosyal, kültürel) türünde olabilir. Araştırmacı, çevresel koşulları, araştırmanın sınırlılıkları ve işlevsel amaçlar açısından tanımlar. Şeki 6'da yöntemler başlığı altında ifade edilen araştırma materyalleri ve literatürü oluşturan dokümanların analizi ise paydaşlarla yapılan anket, görüşmeler ve katılnmalı gözlemlerle yapılabilir.⁶⁹

Bilişsel teori, politika yapıcılarının politikaya etki eden alt sistemleri hesaba katmaları gerektiğine işaret eder. Bu açıdan bakıldığında her bir alt sistem altında toplumdaki politika tercihleri ve inanış sistemleri bakımından farklı koalisyonların etkisi altındadır. Bu kapsamdaki koalisyonların içerisinde her bir hak sahibi, kendi politika tercihleri ve hedefleri doğrultusunda mücadele eder ve hükümetlerin ajandasına bu tercihlerini fikirlerini yansıtmaya gayret ederler.⁷⁰ Bu anlamda bu etki ajanlarının kendilerini ait hissettikleri farklı inanış sistemleri bulunmaktadır. Bu nedenle koalisyonları bir arada tutan, kendi aralarındaki koordinasyonu ve iç organizasyonun disiplinini sağlayan üç farklı türde inanıştan söz edilmektedir: ⁷¹ Bu inanış türleri tablo 3'te görüldüğü üzere, temel normlar, esaslar ve ikincil bakış açıları olarak adlandırılmaktadır.

Tablo 3: Bilişsel ve Normatif Matrisin Bileşenleri⁷²

	Paradigma	Savunma Koalisyonu Çerçevesi	Referans
Metafizik ilkeler	Politik paradigma	Temel normlar: Örn; İnsan hakları	Değerler İmajlar
Spesifik Prensipler		Esaslar: Sistem içerisinde temel normları uygulamaya koymak için temel stratejilerle ilgili politikalar, örn: Ölüm cezası, küçükler için verilecek cezalar	Normlar
Eylem Modları	Enstrüman seçimi		Algoritmalar
Enstrümanlar	Enstrümanların özellikleri	İkincil bakış açıları: Uygulama kararları ve yönetim araçları, örn: Mahkûmların ve genel olarak cezaevinin yönetimi	

⁶⁹ Jean Bernatchez, 2010, 6.

⁷⁰ Süleyman Demirci, 2013, s.153.

⁷¹ Sabatier ve Jenkins-Smith'den akt: Süleyman Demirci, 2013, s.153.

⁷² Yves surel, 1998. 163.

- **Temel normlar:** Bireyin/toplumun dünyalarını tanımlayan temel normatif ve ontolojik aksiyomlardır. Politika alt sistemlerinin tüm safhalarında bunlar dikkate alınır. Bunların değişmesi neredeyse imkânsızdır.
- **Esaslar:** Politika alt sistemi içerisinde en öz-sağlam değerleri kazanmak için temel stratejileri geliştirmeyi öngören politik duruşlardır. Sadece politika alt sistemlerinde geçerlidir; değiştirilmesi güç olmasına karşın olasıdır.
- **İkincil bakış açıları:** Politikanın özünün uygulamaya geçebilmesi için gerekli olan bazı bilgi araştırmaları ve yararlı kararlardır. Politika alt sisteminin sadece bir bölümünde geçerlidir. Bu tarz ikincil bakış kazanımları daha çok hukuksal ve yönetsel alanda politika yapmanın ana konusudur. Değişimlerinin diğer iki türden daha kolay olduğu söylenebilir.

Kamu politikalarının bilişsel analizi modern devlette farklı sektörlere ayrılmış toplumu kompanse (denkleştirme) etmek için sektörsel düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde bir araç görevi görür. Bu yaklaşım, kamu politikalarının hazırlanma sürecinde sivil toplumun ortaya çıkardığı ve devletin çözmek zorunda kaldığı problemler arasındaki interaksyonu incelemekten söz eder. Savunucularına göre referans sistemi ile politika oluşturma, eylemsel olarak yapılan tartışmalar sonucunda düşünsel, mantıksal ve akılcı olarak ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşımın fikir, değer ve anlayış oluşturma mekanizması bir dünya vizyonu oluşturmaya yöneliktir.⁷³ Bu yaklaşımda problem tanımlama ve gündeme alma evresi sınırsızdır. Bu anlamda karar verme, uygulama ve değerlendirme evrelerinde çeşitli görüş üretme faaliyetleri, boyutları bulunmaktadır.

Bu yaklaşım kurumsal boyutta teorik düzenlemeleri içeren, başarı sağlama amaçlı çalışmalardır. Bu anlamda devletin kamu politikaları analizine katkı sağlayan, toplumsal rolünü düzenleyen bir çalışma olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda normatif ve bilişsel çerçeve devlet eylemlerinin özünü (referansları) oluşturur.⁷⁴

Sonuç

Giriş bölümünde belirtildiği üzere her kamu örgütü toplumsal sorunlara ilişkin olmak üzere politikalar oluşturmak yükümlülüğündedir. Politika oluşturma sürecinde hangi yaklaşıma (teoriye) başvurulacağı ise bu çalışmada önemli bir süreçtir ve sorunun türüne göre değişir. Bu çalışmada *Süreç Yönetimi Yaklaşımı*, *Ağ Yönetimi Yaklaşımı*, *Referans Modeli* ve *Bilişsel Yaklaşım* gibi üç önemli yaklaşım ilke ve kuralları ile ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar kamu politikalarının analizinde, kamu politikası analistlerinin becerilerine göre amaca uygun bir biçimde birlikte kullanılabilir.

⁷³ Nicolas, Buyse, 2002, 4.

⁷⁴ Stephane, Nahrath, 2010, 2.

Kamu politikaları analizi yaklaşımları birbirlerini tamamlayan çok sayıda evrim geçirmiştir. Bu çalışmada bu yaklaşımlardan sadece en önemlileri ele alınmıştır. Bu anlamda çalışma kamu politikaları analizi alanında ortaya çıkan önemli teorileri ve bakış açılarını açıklayan bölümlerden oluşmaktadır. Bu teorilerden süreç yaklaşımında daha çok işlenmesi gereken aşamalar dikkate alınmış; ağ yönetimi yaklaşımında birey ve gruplara dikkat çekilmiş; bilişsel yönetim yaklaşımında ise fikirler, inançlar ve ideolojiler esas alınmıştır.

Bir kamu örgütünün yönetiminde kamu politikaları analizinden yararlanmak sadece bir problemi çözmek demek değildir; aynı zamanda sorunların halk tarafından anlaşılmasına katkı sağlamak demektir. Çünkü analiz çalışmalarına halkın ve diğer aktörlerin katılımı ve kurumlar arası yoğun bir iletişim söz konusudur.

Kamu politikaları analizlerindeki yönetsel işlevler aktörlerin eylemlerine rehber niteliğinde olan; halkın görüşlerini dikkate alan çalışmalardır. Kamu politikaları kurumların, farklı düşüncelerini ölçü olarak dikkate alan aracı bir süreç ve eylemlerin gerçekleştirilmesine izin veren ortak bir anlayıştır. Her bir kurum/sector kamu politikalarının oluşturulmasında kendi mantığını, anlayışını ortaya koymaktadır. Bu durum genel yarar ile özel çıkarlar arasında uzlaştırıcı bir etki yaratmaktadır. Bu anlamda kamu politikaları kurumlar/sectorler arasındaki bu karşıtlığın yönetiminde veya global ve sektörel aktiviteler arasında aracı bir kuruluş olarak kabul edilebilir.

Toplumda sektörel gruplar güçlü bir kimlik taşımaktadır; çünkü her bir grup öngörüsü, toplumsal vizyonu belirleyen anlayış ve algılamının temelini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, denilebilir ki; kamu politikalarını oluşturma süreci hem sektörde yeni bir biçim inşa etme süreci; hem problem ortaya koyma ve çözüm üretme süreci; hem de toplumda yer alan bir grup sosyal aktörü tanımlama sürecidir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, A. Argun, "Türkiye'de Kamu Politikası Disiplininin Tarihsel İzleri", Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları, Edt: Filiz Kartal, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 2011 ,s:75-98.
- BERNATCHEZ, Jean (2010) Pensee Complex et Analyse des Politiques: Proposition d'un Cadre Conceptuel, Quebec, Actes du Colloque International francoophone.
- BERNATCHEZ, Jean (2008) Refentiels des Politiques Publiques de la Recherche Universitaire au Quebec, Colloque de la FQPPU.
- BİÇER, Mustafa ve Hakan Yılmaz, "Parlamentonun Kamu Politikası Oluşturma ve planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Yasama Dergisi, 13.
- BOURICHE, Riadh (2006) Analyse des Politiques Publiques, SCIENCES HUMAINES, NO 25, Juin 2006, pp.85-95.
- BUYSE Nicolas, "Aperçus Theoriques pour L'Analyse de Politiques Publiques",

- Actes du Seminaire, mai 2002, Montpellier/France.
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin ve Süleyman Demirci, Kamu Politikası, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin, Kamu Yönetimi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin, “Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye açısından Bir Değerlendirme”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 31, Sayı 2, Haziran 1998, S: 103-112.
- DEMİRCİ, Süleyman, “Kamu Politikasında İşbirlikçi Tarafgirlik (Koalisyon) Modeli, Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (Ed.), Seçkin, Ankara, 2013.
- DEMİR, Fatih (2011) “Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:30, Ağustos 2011, s.107.
- DEMİR, Fatih “Kamu Politikası Sürecinde Müzakerenin Rolü ve Sürecin Demokratikleştirilmesi”, Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (ed), Seçkin, Ankara, 2013.
- DRAELANTS, Hugues et Maroy, Christian (2007) L'Analyse des Politiques Publiques: Un Panorama, Revue de la Litterature (Partie 1) Juin 2007.
- FICHER, PDF, <http://www.fichier.pdf.fr/2012/0328/introduct/>
- GOFFIN, Charles (2007) La politiques Publiques, Universite de Pau des Pays de L'Adour UFR Pluridisciplinaire de Bayonne, Projet Interform Seminaire des 3 et 4 Avril 2007.
- KURT, Ömür, “Küreselleşme Sürecinde Kamu Siyaseti Sürecine Katılım: Ağ Yönetişimi Yaklaşımı”, [iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/8\(3\)](http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/8(3)).
- LASCOUMES, Pierre ve Patrick Le gales (...) Sociologie de L'Action Publique, Armand Colin
- Le POLITISTE (2012) Le Politiques Publiques, <http://www.le-politiste.com/2012/01/les-politiques-publiques.html>. (17.11.2013).
- MİLBERT, Isabelle (2010) Les Politiques Publiques Vues dans Leur Dimension Historique et Spatiale, Atelier “Politiques Publiques”, 27 Fevrier 2010.
- MORESTIN; Florence (2011) Un Cadre d'Analyse des Politiques Publiques.
- MULLER, Pierre (2000) L'Analyse Cognitive des Politiques Publiques: Vers une Sociologie Politique de L'Action Publique, In: revue Française de Science Politique, 50 e anne, no: 2, 2000. pp.189-208.
- NAHRATH, Stephane (2010) “Les referentiels de Politiques Publiques”, Congres Annuel de L'Association Suisse de Science Politique, 7&8 Janvier 2010, Universite de Geneve.
- SUREL, Yves (1998) “Idees, Interets, institutions dans L'Analyse des Politiques Publiques” hronique Pouvoirs”, 87.
- ŞAHİN, Bahadır ve Serdar Yıldız “Kamu Politikasında Politik Ağlar”, Kamu Politikası Süreci, Alican Kaptı (Ed.), Seçkin, Ankara, 2013.
- ÜSTÜNER, Yılmaz, “Siyaset Oluşturma Sürecinde Ağ Yönetişimi Kuramı”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 36, Sayı 3, Eylül 2003, s. 49-65.